

-Il·lma. Sra. M. Teresa Ferrer, professora d'investigació del Consell Superior d'Investigacions Científiques i presidenta de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans

-Sra. Rosa Colomer, directora del Centre de Terminologia de Catalunya (TERMCAT)

-Il·lm. Sr. Joan-F. Cabestany, membre de la Secció Històrico-Arqueològica, codirector del Centre d'Art Romànic Català, de l'Institut d'Estudis Catalans, i coautor del llibre que presentem

-Dra. M. Teresa Matas, codirectora del Centre d'Art Romànic Català, de l'Institut d'Estudis Catalans, i coautora del llibre que presentem

-Benvolguts col·legues

-Amigues i amics

-Senyores i senyors

La lexicologia i la lexicografia són dues vessants de l'estudi dels mots que indiquen molt significativament la vitalitat de les llengües. La fonètica i la fonologia, l'ortografia, la morfologia i la sintaxi són parts implícitament conservadores, amb tendència a l'estaticisme, amb transformacions lentes i quantitativament limitades. En canvi, el lèxic és un camp amb major mobilitat, per raons òbvies: si saber és saber dir, el coneixement augmenta i avança mitjançant la modificació en les definicions de les paraules, dels conceptes que inclouen, i també a través de la incorporació de nous signes lingüístics i la desaparició o la fossilització d'altres que esdevenen obsolets. Per tot això, la confecció de diccionaris de la llengua comuna i particularment els de neologismes denoten inequívocament el dinamisme dels idiomes, que és tant com dir la implicació de les comunitats de què són propis en la tasca de la interpretació, l'anàlisi i la transformació positiva de la realitat.

En un sentit diferent, el tractament dels mots de tots els dominis culturals sense exclusions és la manifestació que un país és obert a la globalitat del saber, amb la qual cosa, les llengües respectives adquireixen la capacitat, la potència de permetre als usuaris la intervenció en qualsevol especialitat, perquè troben resolts adequadament i rigorosament les idees fonamentals de cada branca del coneixement.

No tenir limitacions per a parlar i escriure sobre qualsevol argument comporta generar els recursos suficients d'expressió. Si acceptem que el poder d'una llengua està en relació proporcional al seu ús social i a la seva necessitat real, i que ambdues condicions es retroalimenten l'una a l'altra, de manera que com més s'empri un idioma, més

imprescindible es fa i com més imprescindible es faci, més s'empra, haurem d'admetre ensems que una llengua mancada del cabal terminològic indispensable és una llengua mutilada i, doncs, com a tal, fa impracticable que s'hi recorri habitualment i per a tota mena de missatges. Els idiomes esdevenen dèbils quan perden àmbits en què poder-se manifestar sense dificultats especials.

La competitivitat de les llengües es mesura pels mitjans amb què compten, els quals sorgeixen de l'activitat econòmica, cultural, tecnològica, artística, científica de cada comunitat; no neixen espontàniament: es creen expressament. Qui produeix ciència, qui innova en tecnologia, qui és capdavanter en les arts, etcètera, ha de proporcionar els signes lingüístics amb què expressar el canvi, la novetat, els avenços en els diversos terrenys.

Per a rebatre coherentment l'afirmació que en una llengua no és possible explicar un determinat domini científic, hem de constatar d'antuvi que els conceptes més actuals hi són; una qüestió és que hi puguin ésser, una altra de diferent és que realment hi siguin.

L'hegemonia abusiva de les noves tecnologies ha fet creure que l'única terminologia que les llengües han de produir avui és la que hi fa referència. No. No basta que hi hagi reculls de neologismes que es refereixin exclusivament en aquesta parcel·la. Totes les branques de la ciència han de merèixer lingüísticament la mateixa consideració en aquest sentit; altrament restringim, volent-ho o no, la possibilitat d'una aptitud àmplia, sense limitacions fonamentades en la discriminació d'àrees del coneixement. Cal, en suma, que els parlants puguin disposar dels mitjans lèxics ben elaborats per tal de poder aprofundir en la recerca, l'aprenentatge, la docència o la simple aproximació en qualsevol camp: les distintes enginyeries, la química, la física, etcètera, però també la sociologia, la literatura, la història, la religió, l'art, etcètera. La figura paradigmàtica de Ramon Llull és altament eloqüent de la consciència que és imprescindible poder disposar del material lèxic suficient i prou precís que s'adopti, s'adapti i s'imposi majoritàriament, per tal que sigui viable penetrar amb rigor en totes les ciències: fou qui primer va servir-se de la llengua catalana com a instrument d'expressió del pensament més elevat i de la creació literària més subtil, per a la qual cosa hagué de concebre i establir els mots que li consentien superar qualsevol límit.

La fixació de vocabularis específics és un treball ineludible en el procés de normalització d'un idioma. Justament una de les mancances de què ens hem de lamentar encara de manera preocupant és la de la minsa producció de recerca i de la seva divulgació en català. Per fer-hi front, cal un treball organitzat, continuat d'implantació i actualització dels llenguatges especialitzats.

És remarcable que als nostres dies la terminologia deixa progressivament d'ésser d'ús exclusiu de grups reduïdíssims d'experts i esdevé necessària cada vegada a més parlants: és una mostra del progrés en el benestar social, perquè significa que l'accés a la cultura i a la ciència ha augmentat considerablement. Hi ha una demanda excepcional i constant de generació de lèxic per a especialistes, que n'exigeix la normativització; aquest requeriment nou és prioritari sociolingüísticament. En el cas de la llengua catalana s'ha fet una tasca notable en aquest sentit: n'és una mostra evident la quantitat de vocabularis que s'han publicat en els darrers anys.

* * *

El lector té a les mans un diccionari que s'endinsa en un espai tan especialitzat i alhora culturalment distintiu com és l'art romànic català; el concepte genèric 'art' hi té no una, sinó dues qualificacions, és a dir, acotacions: 'romànic', com a estil eminentment arquitectònic, i 'català', com a referència i ensembles limitació geogràfiques.

Que jo sàpiga, és un objectiu inèdit fins ara. Consegüentment, podem qualificar-lo com a obra pionera: ens obre un camí nou en l'exploració terminològica. Celebrem, doncs, la seva aparició, perquè omple un buit, resol un dèficit, fa llum en una foscor que impedia treballar amb prou exactitud quant al maneig de les paraules en l'espai de què s'ocupa. M'apresso a dir que aquesta mancança era inexplicable, ja que hom sap fins a quin punt a l'època medieval Catalunya es consolida i s'eixampla per la Mediterrània per esdevenir una nació puixant i reconeguda arreu pel seu esplendor; i en aquest context l'art romànic català es converteix en el referent religiós més espectacular i característic del vell continent, que encara avui provoca l'admiració de qui en contempla allò que ens ha romàs i l'enyorança dels qui aspirem a recuperar el lloc històric que se'ns ha arrabassat i que per justícia ens correspon.

El *Diccionari d'arquitectura romànica catalana* és una eina que d'entrada, per tot el que he dit, era necessària. Això no obstant, no bastaria que fos imprescindible per a donar-li obertament la benvinguda; per congratular-nos de la seva publicació; cal que amb la més implacable exigència científica pugui qualificar-se efectivament com a l'instrument que indiscutiblement requeríem. Doncs bé, la seva autoria és la prova inequívoca que el treball és excel·lent, des de tots els punts de vista, que no són pas pocs: el del mètode de confecció; el del trasllat dels lemes a cinc llengües diferents; el

de la precisió ponderada de les definicions; el de les notes que, sense pretendre d'ésser enciclopèdiques, han de satisfer de manera concisa l'interès dels usuaris; etcètera.

Qui conegui la trajectòria científica dels qui l'han confegit, el doctor Joan-F. Cabestany i Fort i la doctora M. Teresa Matas i Blanxart, no se sorprendrà de la qualitat del treball fet. Ambdós compten entre els millors especialistes nacionals i internacionals en l'art romànic; ambdós han lliurat generosament i rigorosament llurs esforços professionals al seu estudi. La creació l'any 1977 dels Amics de l'Art Romànic, com a societat filial de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), que presideix la doctora M. Teresa Matas i en què el doctor Joan-F. Cabestany participa com a delegat de l'IEC, societat que ha comptat amb personalitats tan il·lustres com Miquel Batllori o Cebrià Baraut, traspassats recentment, és un exemple de com els autors del *Diccionari* han impulsat i impulsen l'interès i la labor científics entorn d'aquest camp. D'aquesta filial surt la revista *LAMBARD. Estudis d'art medieval*, que edita l'IEC i que ja ha arribat, amb energies renovades, al volum XVI (2003-2004); és dirigida per la doctora M. T. Matas i el doctor J. F. Cabestany forma part del consell de redacció; es tracta d'una publicació d'alta especialització i de recerca puntera en l'anàlisi de l'art medieval: una referència imprescindible per als qui hi investiguen. I encara vull esmentar el Centre d'Art Romànic Català (ARCAT), que dirigeix la mateixa doctora M. T. Matas.

En suma, no era pas fàcil que la responsabilitat del *Diccionari* pogués haver estat en millors mans. Altrament, la vinculació dels doctors J. F. Cabestany i M. T. Matas amb l'IEC assegura allò que els singularitza juntament amb llur competència científica: l'estimació al país i, consegüentment, un respecte meticulós a la llengua catalana. En contacte permanent amb col·legues que treballen en lexicografia i lexicologia, i especialment amb el Centre de Terminologia de Catalunya, han enriquit aquest respecte amb l'assumpció de la metodologia triada per a construir un diccionari de les característiques del que ens presenten.

Si els autors estaven en disposició d'afrontar amb èxit l'objectiu, és degut a la tasca prèvia que han desenvolupat d'organització d'un corpus informatitzat bibliogràfic, documental i d'imatges dels edificis de tipus religiós existents a la Catalunya almedieval (segles IX-XIII). Altrament, la solidesa científica de l'ARCAT empeny a fer-li confiança en treballs d'investigació com el de les pintures murals inèdites de Sant Víctor de Dòrria, al Ripollès, que li ha encarregat el Servei de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya, i que ha suposat un avenç substancial en la informació sobre la iconografia i la paleografia de les inscripcions medievals.

La inquietud dels autors d'aquest *Diccionari* respecte a la difusió del coneixement de l'art romànic català ha contribuït decisivament a la decisió de projectar una xarxa internacional de centres d'art romànic, via Internet, per a afavorir la fluïdesa de la comunicació entre els millors experts del món en la matèria.

Finalment, les publicacions que són de consulta obligada sobre aquesta especialitat, tant del doctor J. F. Cabestany com de la doctora M. T. Matas són la garantia més segura de la bondat del *Diccionari*.

La gènesi de l'obra que el lector té a les mans és la constatació dels seus autors d'una vacil·lació denominativa pertorbadora en el camp conceptual de l'art romànic català. L'ur resposta en la confecció del *Diccionari* manifesta el sentit de responsabilitat a cobrir necessitats objectives, que es concreta en la fixació, l'estabilització de les denominacions més representatives en aquest ampli espai semàntic en un repertori del tot fiable.

La metodologia que hi apliquen Cabestany i Matas respon als criteris més actuals per a les tasques terminològiques. Com ja he esmentat, és una obra de projecció internacional, ja que, des del català, els termes es tradueixen al castellà, al francès, a l'italià, a l'anglès i a l'alemany. Els diversos articles s'organitzen, doncs, amb l'entrada del lema en català; la classificació quant a la categoria gramatical; la definició, basada en les obres lexicogràfiques més importants i validades i modificades, quan ha calgut, pels especialistes; i, si escau, s'hi adjunten les notes aclaridores i complementàries de les accepcions.

No solament s'entren unitats simples, sinó també expressions sintagmàtiques, les quals han esdevingut estereotips i han d'ésser tractades, doncs, com a locucions o frases fetes. Tampoc no hi manca la informació sinonímica, que permet la possibilitat pràctica d'interrelacionar signes lingüístics de contingut conceptual idèntic o molt semblant.

J. F. Cabestany i M. T. Matas, amb el *Diccionari d'arquitectura romànica catalana*, han fet una aportació inestimable a la normalització lingüística, a afavorir la modernitat de la nostra llengua des del rigor científic: han fet, en definitiva, una passa gegant en la seva consolidació com a vehicle de comunicació en el progrés científicotecnològic i artístic; han col·laborat decisivament a emparar la genuïtat i a rebutjar, per tant, les interferències gratuïtes i no desitjades en la nomenclatura de l'art romànic català.

Els hem i ens hem de felicitar de l'obra que ens han llegat.

Joan Martí i Castell

President de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans